

FAKÜLTELERİN KAVGASI

IMMANUEL KANT

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0242
Klasik: 17

FAKÜLTELERİN KAVGASI
IMMANUEL KANT

Özgün adı
Der Streit der Facultäten

Türkçesi
Erol Özbek

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Proje Editörü
Ebru Pehlivan

Kitap Editörü
Nebil Reyhani

Son Okuma
M. Halit Çelikyön
Merve Nur Yaman

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 - Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2023

ISBN 978-625-6385-54-2

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Ağustos 2023

FAKÜLTELERİN KAVGASI

IMMANUEL KANT

TÜRKÇESİ
EROL ÖZBEK

IMMANUEL KANT (1724-1804)

Modern felsefenin önde gelen filozoflarından. Erken modern dönemde rasyonalizm ve emprisizmi sentezlediği düşüncesiyle on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl felsefesini belirleyen Kant, bugün metafizik, epistemoloji, etik, siyaset felsefesi, estetik gibi alanlarda önemli bir etkiye sahip olmaya devam etmektedir. *Saf Aklın Eleştirisi* (1781, 1787), *Pratik Aklın Eleştirisi* (1788) ve *Yargıgücünün Eleştirisi* (1790) Kant'ın "kritik felsefesi"ni inşa ettiği klasikleşmiş eserleridir.

EROL ÖZBEK

1960 yılında İstanbul'da doğdu. 1965 yılında Almanya'ya gitti ve ilkokulu orada okudu. Orta öğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde (1972-78) gördü, İTÜ Sanayi Mühendisliği'ni yarım bırakıp girdiği İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyat bölümünden 1986 yılında mezun oldu. Çeşitli kurumlarda gazetecilik, metin yazarlığı, öğretmenlik, yöneticilik yaptı. Özbek, çeşitli alanlarda kırkın üzerinde eseri Türkçeye kazandırmıştır.

NEBİL REYHANİ

1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünden lisans, 2001 yılında Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesinden (Almanya) doktora derecesi aldı. 2012-2013 yılları arasında Pittsburgh Üniversitesinde (A.B.D.) misafir araştırmacı olarak bulundu. 2002 yılında öğretim üyesi olduğu Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümünde 2015 yılından bu yana profesör olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Editörün Sunuşu	11
-----------------	----

DER STREIT DER FACULTÄTEN

Vorrede	48
---------	----

ERSTER ABSCHNITT

DER STREIT DER PHILOSOPHISCHEN FACULTÄT MIT DER THEOLOGISCHEN

Einleitung.	66
Eintheilung Der Facultäten Überhaupt.	68
I. Vom Verhältnisse Der Facultäten	74
Erster Abschnitt: Begriff Und Eintheilung Der Oberen Facultäten	74
Zweiter Abschnitt: Begriff Und Eintheilung Der Untern Facultät	90
Dritter Abschnitt: Vom Gesetzwidrigen Streit Der Oberen Facultäten Mit Der Unteren	96
Vierter Abschnitt: Vom Gesetzmäßigen Streit Der Oberen Facultäten Mit Der Unteren	104
II. Anhang: Einer Erläuterung Des Streits Der Facultäten Durch Das Beispiel Desjenigen Zwischen Der Theologischen und Philosophischen	114
I. Materie Des Streits	114
II. Philosophische Grundsätze Der Schriftauslegung Zur Beilegung Des Streits	120

III. Einwürfe Und Beantwortung Derselben, Die Grundsätze Der Schriftauslegung Betreffend	136
Allgemeine Anmerkung: Von Religionssecten	144
Friedens-Abschluss Und Beilegung Des Streits Der Facultäten	174
Anhang Biblisch-Historischer Fragen Über Die Praktische Benutzung Und Muthmassliche Zeit Der Fortdauer Dieses Heiligen Buchs	192
Anhang: Von Einer Reinen Mystik In Der Religion	196

ZWEITER ABSCHNITT

DER STREIT DER PHILOSOPHISCHEN FACULTÄT MIT DER JURISTISCHEN

Erneuerte Frage: Ob Das Menschliche Geschlecht Im Beständigen Fortschreiten Zum Besseren Sei	214
1. Was Will Man Hier Wissen?	214
2. Wie Kann Man Es Wissen?	216
3. Eintheilung Des Begriffs Von Dem, Was Man Für Die Zukunft Vorherwissen Will	218
4. Durch Erfahrung Unmittelbar Ist Die Aufgabe Des Fortschreitens Nicht Aufzulösen	222
5. An Írgend Eine Erfahrung Muss Doch Die Wahrsagende Geschichte Des Menschengeschlechts Angeknüpft Werden	226
6. Von Einer Begebenheit Unserer Zeit, Welche Diese Moralische Tendenz Des Menschengeschlechts Beweiset	228

7. Wahrsagende Geschichte Der Menschheit	234
8. Von Der Schwierigkeit Der Auf Das Fortschreiten Zum Weltbesten Angelegten Maximen InAnsehung Ihrer Publicität	238
9. We Lchen Ertrag Wird Der Fortschritt Zum Besseren Dem Menschengeschlecht Abwerfen?	244
10. In Welcher Ordnung Allein Kann Der Fortschritt Zum Besseren Erwartet Werden?	246
Beschluss	250

DRITTER ABSCHNITT

DER STREIT DER PHILOSOPHISCHEN FACULTÄT

MIT DER MEDICINISCHEN

Von Der Macht Des Gemüths Durch Den Bloßen Vorsatz Seiner Krankhaften Gefühle Meister Zu Sein	254
Ein Antwortschreiben An Herrn Hofrath Und Professor Hufeland	254
Grundsatz Der Diätetik	262
Beschluss	292
Nachschrift	298

Editörün Sunuşu	11
-----------------	----

FAKÜLTELERİN KAVGASI

Önsöz	49
-------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

FELSEFE FAKÜLTESİNİN İLAHİYAT FAKÜLTESİYLE KAVGASI

Giriş	67
-------	----

Genel Olarak Fakültelerin Sınıflandırılması	69
---	----

I. Fakültelerin İlişkileri Hakkında	75
-------------------------------------	----

Birinci Kısım: Üst Fakülteler Kavramı ve Fakültelerin Sınıflandırılması	75
---	----

İkinci Kısım: Alt Fakülte Kavramı ve Sınıflandırılması	91
--	----

Üçüncü Kısım: Üst Fakültelerin Alt Fakültelerle Kanunlara Aykırı Kavgası Hakkında	97
---	----

Dördüncü Kısım: Üst Fakültelerin Alt Fakülte ile Kanunlara Uygun Kavgası Hakkında	105
---	-----

II. Ek: Fakültelerin Kavgasının İlahiyat ve Felsefe Fakülteleri Arasındaki Kavga Örneği Üzerinde Açıklanması	115
--	-----

I. Kavganın Konusu	115
--------------------	-----

II. Kitap Tefsirinin Kavgayı Çözümlemeye Yönelik Felsefi İlkeleri	121
---	-----

III. İncil Tefsirinin İlkeleri ile İlgili İtirazlar ve Bunların Cevaplanması	137
--	-----

Genel Not: Dinî Mezhepler Hakkında	145
Bariş Anlaşması ve Fakültelerin Kavgasının Halledilmesi	175
Bu Kutsal Kitabın Pratik Kullanımı ve Tahmini Kalıcılık Süresi Hakkındaki İncil-Tarihsel Hususlara Dair Ek	193
Ek: Dinde Saf Bir Gizem Hakkında	197

İKİNCİ BÖLÜM

FELSEFE FAKÜLTESİNİN HUKUK FAKÜLTESİYLE KAVGASI

Yeniden Soruyoruz: İnsan Soyu İyiye Doğru Sürekli Bir İlerleyiş İçerisinde midir?	215
1. Burada Neyi Bilmek İstiyoruz?	215
2. Bunu Nasıl Bilebiliriz?	217
3. Gelecek İçin Önceden Bilmek İstediklerimiz Kavramının Sınıflandırılması	219
4. İlerleme Problemi Tecrübeyle Dolaysız Olarak Çözülemez	223
5. Ama İnsan Soyunun Öngörüşel Tarihinin Bağlanabileceği Bir Tecrübenin Var Olması Gerekir	227
6. İnsan Soyunun Bu Ahlaki Eğilimini Kanıtlayan Çağımızın Bir Olayı Hakkında	229
7. İnsanlığın Öngörüşel Tarihi	235
8. Dünyanın İyisine Doğru İlerlemeye Yönelik Maksimlerin Kamuoyuna İlân Edilmesiyle İlgili Zorluk	239
9. Daha İyiye Doğru İlerlemenin İnsan Soyuna Getireceği Kazanç Ne Olacaktır?	245
10. İyiye Doğru İlerlemeyi Yalnızca Hangi Düzen İçerisinde Bekleyebiliriz?	247
Sonuç	251

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
FELSEFE FAKÜLTESİNİN TIP FAKÜLTESİYLE KAVGASI

Zihnin Salt Azimli Bir Kararlılıkla Kendi Hastalıklı Duygularına	
Hâkim Olma Gücü Hakkında	255
Sayın Özel Meclis Üyesi ve Profesör Hufeland'a Bir Cevap Yazısı	255
Diyetetik İlkeleri	263
Sonuç	293
Son Bir Not	299
Editoryal Notlar	303

EDİTÖRÜN SUNUŞU

1798 yılında, Kant'ın ölümünden 6 yıl önce yayımlanan *Fakültelerin Kavgası* yalnızca filozof henüz hayattayken yayımlanan son eseri, dolayısıyla bir anlamda onun *felsefi vasiyeti* değil aynı zamanda *Aydınlanma* fikrinin son anıtsal metnidir. Metnin bu ciddiyeti, filozofun alametifarikası olan ironisi ve genellikle onun artık ilerlemiş yaşına yorulan dağınıklığı nedeniyle her yerde görünür olmasa da, kitaba sentetik birliğini veren fikri gözden kaçırmayan okur için metnin tamamında kendini açık şekilde hissettirir. Kitabın yeni bir çevirisini Türk okurunun ilgisine sunarken öncelikle metnin bu özel durumuna ışık tutmak gerekir. Bu amaçla, ilk olarak, bu kitabın hangi koşullarda, hangi aşamalardan geçerek ortaya çıkmış olduğuna ilişkin bildiklerimizi bütünlüklü bir çerçeve içinde okurun dikkatine sunmak isterim. Bu, şu ya da bu şekilde, çeşitli rastlantılar sonucu son şeklini almış olan metnin, sözünü ettiğim dağınıklığın sebebi olan rastlantısal hikâyesini anlatmak olacaktır. Bir ikinci iş, buradan hareketle, *Fakültelerin Kavgası*'nın arkasında yatan orijinal fikri, filozofun başka yazılarında konuyla ilgili söylediklerine dayandırarak rekonstrükte etmek olacaktır. Nihayet üçüncü bir iş bu eserin filozofun külliyatı içindeki yerine ışık tutmaktır. Aynı projenin birbirini takip eden parçaları olan üç eleştirisi ile ün yapan filozofun bu kitabı bu projenin bir parçası olmasa bile, acaba hiç olmazsa onunla tutarlı kalmış mıdır? Başka deyişle, eğer varsa bu kitapta filozofun düşüncelerinde

zaman içinde ortaya çıkan değişikliklere ilişkin ipuçları bulmak mümkün mü?

I

Kant'ın *Fakülterin Kavgası*'nı yazmaya kitabın yayımlandığı 1798'den çok önce başladığını biliyoruz. Tam olarak söylemek gerekirse onun bu konuda bir çalışmasının varlığından ilk defa 4 Aralık 1794 tarihli bir mektuptaki sözleri aracılığıyla haberdar oluyoruz. Daha sonra bu çalışmayı kendisine ithaf edeceği Göttingenli teoloji profesörü Carl Friedrich Stäudlin'e mektubunda Kant, teoloji fakültesinin felsefe fakültesiyle kavgası üzerine yazdığı bir yazıyı bir süre önce tamamlamış olduğunu söyler. Bu kitabın yayımlandığı tarihten 4 yıl önce hazır olması, dolayısıyla yayımlanmak için 4 yıl beklemiş olması kendi başına şaşırtıcı değil. Ayrıntısına birazdan değineceğim yayın yasağı göz önüne alınacak olursa bu oldukça anlaşılır olacaktır. Bununla beraber bu tarih, kitabın görünürdeki *motivasyonunu* da öncelediği için şaşırtıcı derecede erken görünüyor. Kant'ın *Fakülterin Kavgası*'nı, Prusya Kralı Wilhelm Friedrich'in ağızından kendisine hitaben yazılan ve arkasında bu dönemdeki gözle görünür bağnazlaşmanın müsebbibi bakan Johann Friedrich Wöllner ve onun amansız sansürcüleri vaiz Waltersdorf, rahip Hermes ve lise öğretmeni Hillmer'in olduğunu bildiği, dinsel konulara ilişkin yayın yasağıyla sonuçlanan krallık emirnamesine tepki olarak yazdığı çok açık görünüyor. O kadar ki metinde çok sık tekrar eden, fakat bu bağlamda tam bir Türkçe karşılığı bulunmayan *Geschäftsleute* (iş adamları, meslek erbabı) terimi ile Kant'ın bu son saydığı isimlerin ait oldukları meslek gruplarını kastettiğini göz önünde bulundurmak, metni anlamak için özsel öneme sahip. Akademik

eğitim almış olmakla birlikte akademide çalışmadıkları için akademik özgürlüğe sahip olmayan, tersine hükûmetin kendilerine verdiği emirleri yerine getirmekle görevli memurlar olan bu kimselerin hangi yayınların akademik özgürlük sınırını aştığı, dolayısıyla akademik özgürlüğün nerede nasıl kısıtlanması gerektiği konusunda karar sahibi olmalarını Kant *üniversite ideasını* tarihsel olarak artık onsuz düşünemeyeceğimiz bir metinle eleştirir.

Teoloji fakültesinin felsefe fakültesiyle kavgası Kant'a göre büsbütün olumsuz bir şey değildir. Buna uygun olarak o, bu kavgayı “yasal” ve “yasa dışı” olmak üzere ikiye ayırır. Yasal olan kavganın akademik tartışmanın doğasının bir sonucuysen, yasa dışı kavganın akademinin ruhuna aykırı bir takım entrikaların sonucudur. Bu yasa dışı kavganın en azından fitili olarak bu memurları hedef göstermekle Kant, bir bakıma fakültelerin kavgasında teoloji profesörlerine bir zeytin dalı uzatmış oluyor. Kant'ın bu kitabını yukarıda değindiğim gibi teoloji profesörü Stäudlin'e ithaf etmesi de böyle bir okumayı güçlendiren çarpıcı bir noktadır.

Ne var ki Kant'ın metnin “bir zamandan beri” tamamlanmış olduğunu belirttiği 1794 Aralığı böyle bir okuma için çok erken bir tarih. Böyle bir okumanın buna rağmen mümkün olabilmesi için Kant'ın 1 Ekim 1794 tarihinde aldığı krallık emirnamesini (königliche Kabinettsorder) en azından önceden bir şekilde öngörmüş olması gerekiyor. Gerçekten de, Kant'ın tamamlanmış olduğunu söylediği metnin henüz 1798'de yayımlanan nihai metin olmadığını varsaymak için pek çok gerekçemiz olduğu gibi, 1794'te aldığı emirname de ani bir gelişme değil Wilhelm Friedrich'in tahta çıktığı tarih olan 1786'dan başlayarak gitgide tırmanan bir gerginliğin doruk noktasıdır. Bu nedenle metnin parçalarının nasıl ortaya çıktığına, bunların ne şekilde bir araya geldiklerine bakmadan önce, 1786'da başlayıp 1794'te doruk noktasına ulaşacak ve ancak 1797 yılında Wilhelm Fried-

rich'in ölümüyle son bulacak olan bu gerginliğin kronolojisine çok kısa olarak göz atmak yararlı olacaktır.¹ Wilhelm Friedrich'in tahta çıkmasından iki yıl, onun bakan olarak atadığı Wöllner'in göreve başlamasından 6 gün sonra, 9 Temmuz 1788'de, Aydınlanma bahanesiyle kutsal metinlerin çarpıtıldığına dikkat çekerek bunun engellenmesini isteyen bir din buyruğu (Religionsedikt) yayımlanır. Aynı yıl 19 Aralık tarihinde Prusya Krallığının sınırları içinde kaleme alınan tüm yazılı eserlerin bir önceki din buyruğuna uygunlukları bakımından kontrol altına alınacağını bildiren bir sansür buyruğu (Zensur-Edikt) yayımlanır. 1790 yılında yine Wöllner'in inisiyatifiyle ruhban sınıfının eğitiminde tek kaynak olarak kullanılması amacıyla Hristiyanlığın temel öğretisini içeren bir eser (Katechismus) yazdırılır. Ne var ki eğitimde akademik özgürlüğü tamamen ortadan kaldıracak olan bu girişim çok büyük bir tepki çekecek ve sonuçsuz kalacaktır. Bunun üzerine Wöllner aynı yılın Aralık ayında teoloji fakültesinden mezun olmanın koşulu olan sınavın çerçevesini belirleyen ve bütün üniversitelere dayatılan bir doküman (*Examensschema*) kaleme aldırır. Bu dayatmanın bir sonucu, Kant'ın *Fakültelerin Kavgası*'nda alaycı bir dille ifade ettiği gibi, vicdan sahibi öğrencilerin teoloji fakültelerinden kaçışmasına neden olacak ve bunun yerine tercih ettikleri hukuk fakültelerinin işine yarayacaktır. 14 Mayıs 1791 tarihinde kilise hiyerarşisi içinde üst düzey sayılabilecek bir yere sahip olan Silberschlag'ın yanında rahip Hermes, vaiz Woltersdorf ve lise öğretmeni Hillmer'in yer aldığı bir sansür komitesi (*Immediat-Examinations-Comission*) kurulur.

1. Bu kronolojiye kaynaklık eden en önemli eserler Karl Vorländer'in *Fakültelerin Kavgası*'nın Königlich Preußische Akademie der Wissenschaften edisyonuna (Akademie-Ausgabe) yazdığı "Giriş" ("Einleitung") yazısıyla onun devasa Kant biyografisidir: Karl Vorländer, *Immanuel Kant: Der Mann und Das Werk*, Fourier Verlag, Wiesbaden 2003.

1791 yılının Temmuz ayı ilk kez doğrudan Kant'ı hedef alan dedikoduların ortaya çıktığı tarihtir. Bu tarihte Berlin'de Woltersdorf'un Kral'ı Kant'a yazı yazmayı yasaklama konusunda ikna ettiği yolunda söylentiler dolaşır. O zamanlarda yayımlanması beklenen *Ahlak Metafiziği*'nin gecikmesi bu söylentileri daha da güçlendirecektir. Kendisinden bu tarihte beklenen, ama yayımlanması daha uzun yıllar bekleyecek olan bu kitabın yerine Kant aynı yılın Eylül ayında *Teodisede Bütün Felsefi Çabaların Boşa Çıkması Üzerine (Über das Mißlingen aller philosophischen Versuche in der Theodicee)* başlıklı yazısını yayımlar. Bu yazının vicdanı konu alan *Son Not (Schlußanmerkung)* başlıklı bölümünde söyledikleri ile *Fakültelerin Kavgası*'nda üniversitelere dayatılan sınav çerçeve dokümanını (*Examensschema*) eleştirdiği yerde söyledikleri arasında gözden kaçmayacak bir paralellik vardır. İnsan bilgisel konularda yanılabilir, bu nedenle söylediği şeyin *doğru (wahr)* olduğundan tam olarak emin olması mümkün değildir. Bununla beraber onun bu söylediğinde *samimi (wahrhaftig)* olduğundan emin olması her zaman mümkündür (VIII, 267).² Kant vicdanı bu *samimiyetle (Wahrhaftigkeit)* ilişkilendirir ve bir dinsel öğretiye bağlılık bildiren ifadelerin (*Bekanntnisse*) ezbere, körü körüne tekrar ettirilmesinin bununla bağdaşmayacağına dikkat çeker. Bu yazıda henüz bu ilişki açıkça kurulmuyor, ama *Fakültelerin Kavgası*'nda vicdanlı öğrencilerin teoloji fakültelerinden kaçışmasına neden olanın sınav çerçeve dokümanı ile (*Examensschema*) onlara dayatılan bu zorlama olduğunu anlıyoruz. Hermes ile birlikte hükûmetin sansürden sorumlu

2. Cilt ve sayfa numarası şeklinde verdiğim Kant referanslarının tamamı *Akademie-Ausgabe*'ye gönderme yapıyor. *Saf Aklın Eleştirisi*'ne referanslar A ile öncelenmişse birinci baskının, B ile öncelenmişse ikinci baskının orijinal sayfa numaralarıdır. Türkçe çevirisini kullandığım Kant referansları için Türkçe edisyonun ilgili sayfa numarasına gönderme yapıyorum. Kant'ın mektuplarına referans için mektupların tarihlerini belirtmeyi yeterli buluyorum.

birimini yöneten Hillmer'in isteği üzerine 19 Ekim 1771'de sansürü ağırlaştırılan ve pratikte her tür basılı eseri bu iki ismin denetimine bırakan yeni bir hükûmet kararnamesi yayımlanır. Bu sıkılaştırma *Allgemeine Deutsche Bibliothek* gibi bazı yayın organlarının Prusya dışına taşınmasına neden olacaktır. 1792 Ocağında yeniden kişisel olarak Kant'ı hedef alan gelişmeler olacağı yönünde dedikodular yayılır. Bu söylentilere göre Woltersdorf bu defa "Kant'ın felsefesinin zararlı etkilerini en açık biçimde kanıtlayan" bir yazı kaleme almıştır. Bu durumdan tedirgin olmaya başladığını artık saklamayan Kant buna rağmen *İnsan Doğasındaki Radikal Kötü Üzerine (Über das radikale Böse in der menschlichen Natur)* adlı yazısını, onu yayımlayacak olan *Berlinische Monatsschrift* Jena'ya taşındığı için buna mecbur olmadığı hâlde, yazıyı sansürden kaçırdığı izlenimi vermemek için sansür kurulunun denetimine sunar. Sansürcü Hillmer söz konusu yazı "Kant'ın yazılarının çoğunluğu gibi genel okur tarafından keyif için okunacak yazılar olmadığı" gerekçesiyle yayımlanmasına izin verir. Ne var ki Kant'ın *Yalın Aklın Sınırları İçinde Din (Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft)* adlı kitabının birinci bölümü olarak yeniden basılacak olan bu yazıdan hemen sonra sansür denetimi için gönderdiği ve daha sonra bu kitabın ikinci bölümü olarak yayımlanacak olan bir diğer yazı bu kadar şanslı olmayacaktır. 14 Haziran 1792 tarihli bir belgeyle aynı Hillmer, İncil'e dayalı Hristiyan teolojisine aykırı olduğu gerekçesiyle Kant'ın bu yazısının yayımlanmasına izni vermediğini duyurur. Bu olumsuz kararın arkasından Kant sonradan bir kitapta birleştirmeyi düşündüğü yazılarını ayrı ayrı yayımlama fikrinden vazgeçer, bunun yerine kitabı bitirmeye koyulur. Çalışmalarını bitirdiğinde bu kitap için yayın izni almak konusunda Kant bu defa çok farklı bir yol izleyecektir. Kitabını Hermes ve Hillmer'in başında buldukları doğrudan hükûmete bağlı sansür birimine göndermek yerine onu konuyla ilgili bir karar için kendi bağlı bulunduğu üniversitenin teoloji fakül-